

Amtsgården i Roskilde: en associationsgivende bygning

Tages tråden op fra festskriftet for Roskilde Amtsråds 125 års jubilæum, der udkom i 1967, var slutreplikken der, at pladsen i det gamle Tinghuset i Roskilde, som havde været amtsrådets domicil siden 1878, var for trang.

Af Mogens Petersen

Amtsrådet havde derfor i jubilæumsåret, sammen med Roskilde Byråd, besluttet, at opføre en fælles kommunal administrationsbygning - Rådsgården - på amtsrådets ejendom på Køgevej og på byrådets tilgrænsende areal på Dyrskuepladsen. Og der blev udskrevet en offentlig projekt-konkurrence.

Der skulle imidlertid gå 9 år inden projektet blev til virkelighed - og tilmed i en helt anden virkelighed end forventet i 1967.

Arkitektkonkurrencen blev vundet af den 31-årige arkitekt Knud Munk. Der var tale om en rektangulær bygning på 50 x 100 m i 5 etager med i alt ca. 17.000 kvadratmeter til en pris på ca. 25 mill. kr. En enstemmig dommerkomité havde blandt 36 indsendte forslag samlet sig om netop dette projekt, fordi

"Husets planmæssige opbygning giver mulighed for en fin balance mellem individuelle kontorer og storrumskontorer samt meget korte gangafstande og rige muligheder for en fusion mellem beslægtede afdelinger i by- og administrationsadministrationen. Trapper og elevatorer er meget velplacerede. For såvel gæster som ansatte vil det være nemt at orientere sig i huset. ... Husets arkitektoniske udtryk er meget klart og stærkt, og med sin smukke relation til parkarealet

vil det kunne blive en fin ramme om byens og amtets administration." (Citat fra særtryk fra *Arkitekten* nr. 8, 1968).

Ideen om at opføre den nye Rådsgård var første - og eneste forsøg i landet - på i forbindelse med kommunalreformen i 1970, at samle administrationen af den nye amtskommune og en ny kommune i et fælles bygningsanlæg.

"Den sidste menneskealder har vi talt rådhus i Roskilde, men efter kommunalreformens vedtagelse... (får) vi mulighed for at løse opgaven sammen med amtet," udtalte Roskildes borgmester Arthur Jacobsen i 1967 (*Politiken* 9. december 1967).

Og ved at vælge et projekt i en bygning med stor fleksibilitet tog man højde for den mulighed, at kommunalreformen i 1970 eller en senere reform ville omdanne amtet, inklusive byen, til en storkommune. Det bliver således strukturreformen, der fra 2007 opfylder denne profeti, når Roskilde Amt nedlægges, og den nye storkommune, omfattende de nuværende Gundsø, Ramsø og Roskilde Kommuner, sammen med overtagelsen af dele af amtets opgaver, også overtager Amtsgården. Opførelsen af en fælles Rådsgård dengang ville ganske givet have betydet, at administrationen i den nye Roskilde Kommune i 2007 kunne have overtaget de rømmede lokaler temmelig ubesværet og ikke som det faktisk skete, hvor der foregik en lidenskabelig politisk diskussion om den økonomiske markedsværdi af Amtsgården mellem de tre store kommuner, Greve, Køge og Roskilde, og gav "sure miner" ved underskrivelsen af Delingsaftalen den 6. marts 2006 under en ceremoni i amtsrådssalen i Amtsgården i Roskilde. En fælles Rådsgård ville ganske givet have betydet, at administrationen i den nye storkommune umiddelbart kunne have overtaget de rømmede lokaler i Rådsgården mod en symbolsk betaling.

Ud over at de eksisterende administrationslokaler, der var placeret flere steder i byen, ikke dækkede amtskommunens og kommunens daværende og fremtidige behov, var argumenterne for et fælles bygningsanlæg at udnytte mulighederne for at drive en række funktioner i fællesskab. Det gjaldt dels rådssalen og de mange mødelokaler og dels funktionerne: ekspedition og kasse, systemplanlægning, rådsgårdsforvaltning og marketenderi. (Kilde: *Vurdering af*

arealbehov i forbindelse med etablering af Fællesrådsgård for Roskilde amt og Roskilde kommune, 1969).

Amtsgården i Roskilde.

Sigtet med en integration af ekspeditionen og kasse- og bogholderifunktionen var et ønske om at yde borgerne den bedste service ved at publikum kun skal henvende sig et sted. Tilsvarende formulering kunne man i øvrigt 35 år senere finde i aftalen om strukturreformen fra juni 2004, hvor sigtet er, at borgerne skal kunne henvende sig et sted, uanset hvilken offentlig myndighed eller forvaltning, der har det endelige ansvar.

I fællesfunktionen "systemplanlægning" lå følgende tankegang:

"De moderne administrative systemer er i stærk udvikling og kræver efterhånden egentlig specialistviden. Denne tendens er særlig tydelig ved anvendelsen af elektronisk databehandling. Man må derfor forudse, at der i fremtiden vil være knyttet sådanne eksperter (systemplanlæggere) til

administrationen."

Forudsigelsen har holdt - og lidt til - idet de nuværende kommunale IT-afdelinger jo udgør en administrativ nøglefunktion med adskillige medarbejdere ansat.

Fællesfunktionen "marketenderi" skulle tilgodese et krav fra kommunaldirektørerne om, at marketenderiet (køkken og spisesal) daglig skulle servere et måltid varm mad til personalet, og at spisningen højst måtte ske i 3 hold.

I forbindelse med programprojekteringen fik konsulentvirksomheden T. Bak-Jensen til opgave at foretage en papirgangs- og kommunikationsanalyse mellem de enkelte forvaltninger og afdelinger. Deres rapport fra 1969 indeholdt en særlig vurdering af behovet for rørpostanlæg med en anbefaling af en række rørpostforbindelse mellem udvalgte afdelinger. Tanken om etableringen af rørpostsystemet blev dog droppet igen - og man kan vel sige, at det i dag er erstattet af et elektronisk rørpostsystem, nemlig e-mails med vedlagte filer, der kan sendes til et hvilket som helst sted i hele verden.

Af andre kuriøsiteter kan nævnes, at projektet planlagde en kiosk i Rådsgården, samt bygning af en portnerbolig på 140 kvadratmeter ved Gormsvej og overvejelser om en tunnel under Køgevej, der skulle forbinde Rådsgården med sygehuset.

I projektperioden afholdtes valg i marts 1970 til såvel det nye amtsråd som det nye byråd, og da et programprojekt udarbejdet af Knud Munk i september samme år på forskellig måde afveg fra det hidtil forelagte materiale, foranledigede det til, at amtsdirektør E. Verwohlt og kommunaldirektør H. Jaquet i december 1970 afgav en redegørelse vedrørende Rådsgården, "...da der i de to råd efter 1. april 1970 synes at være en vis usikkerhed med hensyn til betimeligheden af at fortsætte arbejdet med Rådsgården".

Af redegørelsen fremgik bl.a., at etagearealet på grund af en række nyplaceringer af fx rådssalen og kantinen var øget til ca. 30.000 kvadratmeter, og den samlede anlægsudgift var steget til 75-80 mil!. kr. Og skrøbeligheden i den politiske opbakning bag projektet fremgik af de to direktørers afsluttende bemærkninger:

"En opgivelse af rådsgårdsplanerne vil foruden tabet af de direkte afholdte udgifter og af de mange arbejdstimer,

som både de folkevalgte og tjenestemændene har ofret på det hidtidige arbejde med Rådsgården, betyde forsinkelser af den endelige løsning af lokaleproblemerne, en forsinkelse, som administrationernes ledere ikke kan påtage sig ansvaret for, hvis administrationen skal løse sine opgaver tilfredsstillende." (Citat side 19 i redegørelsen)

På trods af at spørgsmålet om et nyt rådhus havde været debatteret i Roskilde Byråd siden 1938, da Skt. Jørgensbjerg kommune blev indlemmet i Roskilde Kommune, var der tilsyneladende kun et lille flertal af byrådsmedlemmerne, der ved indgangen til 1971 støttede rådsgårdsprojektet, og man kunne næppe forestille sig den situation, at projektet ville blive trumfet igennem. Flere af de nyvalgte byrådsmedlemmer følte sig således ikke forpligtet over for den tidligere indgåede overenskomst mellem amtet og kommunen.

Kritikken, som kom fra medlemmerne af Venstre og de Konservatives byrådsgrupper - de to partier var også modstander, da planerne om fællesbyggeriet første gang blev behandlet i byrådet i 1965 - gik på, at byggeriet var for stort og ambitiøst, og med en byggeperiode på mindst tre år ville anlægsudgiften nærme sig de 100 mill. kr. I argumentationen indgik også det netop industrielt opførte "Kildeskatteteuset" i Birkerød, hvor man med en opførelsestid på 1 år havde fået et kontorhus på 12.000 kvadratmeter til 24 mill. kr. Der kunne således spares mange penge.

Venstres ordfører i byrådet udtalte bl.a.:

"Venstre er ikke imod, at der bygges Rådsgård sammen med amtet, men man kan ikke gå med til, at det gøres for enhver pris i ordets bogstaveligste forstand. Derfor har vi peget på, at problemerne tages op til en kritisk vurdering. Byen har i allerhøjeste grad brug for administrationslokaler. Ikke alene er der brug for flere og mere moderne lokalteter, men også den kendsgerning, at administrationen er spredt ud over hele byen er meget uheldig. Hvis ikke man kan blive enige med amtet om at finde alternative fleksible løsninger, tror jeg at hele byrådet er enige om hurtigt at søge at finde en udvej for Roskildes eget vedkommende." (Citat fra *Dagbladet* den 23. februar 1971)

Enkelte byrådsmedlemmer overvejede - i stedet for helt at bygge ny administrationsbygning - at indrette Katedralskolen til administration. Lokalerne var erklærede uegnede til undervisning, og forudsætningen for den midlertidige drift af det kommunale gymnasium i bygningen var, at når amtet overtog ansvaret for gymnasieundervisningen, skulle det foregå i nyopførte bygninger ved Trekroner

Den 17. marts 1971 blev sagen om byggeriet af Rådsgården behandlet i åbne møder samtidig i såvel amtsrådet som byrådet. Samtidigheden skyldtes, at man ikke ønskede at beslutningen i det ene råd skulle påvirke afgørelsen i det andet råd. Til begge råd forelå en indstilling om at overenskomsten fra 1965 mellem amt og by blev opsagt og at de to råd hver for sig søgte at løse deres egne lokale problemer.

Mens byrådet sammen med opsigelsen vedtog at undersøge spørgsmålet om den kommunale administrations fremtid, gik amtsrådet anderledes håndgribeligt til værks, idet det vedtoges at begynde projekteringen af en amtsgård på arealet ved Køgevej og at projekteringsarbejdet blev overladt til Rådsgårdens arkitekt Knud Munk.

Byggesagen gik imidlertid i hårdknude, idet der i kølvandet på gennemførelsen af kommunalreformen i 1970 opstod en politisk diskussion om de tre hovedstadsamters fremtid i en eventuel ny hovedstadsordning. Indenrigsministeren tøvede derfor med at give den fornødne igangsættelse. Og et midlertidigt bygge- og anlægsstop i 1973 var også medvirkende til at trække byggesagen ud.

"Efter adskillige forhandlinger med Indenrigsministeriet blev vanskelighederne imidlertid overvundet i sommeren 1974, og i august 1974 tog amtsrådet principbeslutning om opførelse af Amtsgården. Medvirkende til at denne beslutning kunne tages uden politisk uenighed af større betydning var utvivlsomt, at vi havde brugt den lange ventetid til hvert år at henlægge beløb til en bygge fond, således at amtet ved første spadestik i oktober 1974 ... disponerede over hele det budgetterede anlægsbeløb på 30 mill. kr. " (citater fra E. Verwohlt, *Levnedsberetning*, 1993, s. 132)

Råhusentreprisen blev vundet af det lokale firma Møllekilde. Firmaets ejer har bl.a. kunnet fortælle, at arkitekten havde bestemt betonrecepten med grus fra Nørre Felding i

Jylland og sten fra Bostad i Sverige i blandingsforholdet 25 pct. rød granit og 75 pct. sort granit, hvilket gav den æggeskalsfarvede beton.

Amtsgården set fra syd.

"Ved en gennemgang (på elementfabrikken) havde arkitekten kontrolleret betonrecepten på fabrikken og bemærket, at der kun var 15 pct. rød Bostad granit mod krævet 25 pct. Da der ikke var tale om frilagt granit, kunne det ikke ses på de færdige elementer. Alligevel blev elementerne kasseret, selvom fabrikken prøvede at foretage en afslibning svarende til hvordan tidens tand ville ælde overfladen inden for 50 år. ... Elementerne blev kørt på lossepladsen og nye fabrikeret og vi havde kraftige drøftelser om tabet på de 450.000 kr., der i 1975 var et ret så stort beløb."

Men firmaet løb også ind i andre problemer:

"Efter et par dage (efter afforskallingen af væggene) kunne det konstateres, at der var nogle store områder med farveændringer i betonoverfladen - kaldet leopardpletter. ...Alle implicerede gik i tænkeboks for at finde en årsag til

farvepletterne. Betoneksperter blev tilkaldt og prøver af beton, formolie, vibrationsprøver, tilslagsmaterialer, cement samt vandprøver blev udtaget, men årsagen kunne ikke klarlægges. Der blev afgivet videre støbeforbud og tidsplanen begyndte nu at klemme voldsomt. ... Efter ti dage, hvor der var foretaget grundige undersøgelser uden fejlfinding, blev det besluttet fra byggeledelsen, at de 3 udførte vægge skulle nedhugges og omgøres. ... alle der har set tykke betonvægge med kraftig armering kan forestille sig vanskelighederne med en nedhugningsopgave af denne art. ... Nedhugningen blev påbegyndt med klager fra områdets beboere, grundet kraftig støj fra trykluftværktøj og gravemaskiner. Det blev gennemført så hurtigt som muligt med en 14 timers arbejdsdag. Ny armering blev udført, forme ekstrabehandlet og speciel gruskontrol. De nystøbte vægge havde fortsat mørke pletter, men enkelte næsten fejlfri." (J.U. Møllekilde, privat notat, 2006)

På trods af problemerne blev råhusentreprisen overholdt til aflevering den 20. december 1975, hvorefter de indvendige entrepriser kunne begynde.

Byggeriet blev gennemført på de planlagte 2 år, således at amtsrådet kunne invitere til indvielse af Amtsgården den 6. december 1976.

"Det var en stor dag, da mit hjertebarn endelig efter 15 års tålmodig indsats stod færdig som en stor og effektiv kubistisk skulptur på 7.000 kvadratmeter midt i den grønne park. Knud Munk havde med en enestående proportionsans skabt et hus, der var rationelt fra et administrativt synspunkt, men samtidig løste den opgave at forene en kontorfløj i tre etager af præfabrikerede betonelementer med syv på stedet støbte betonbyggningsdele, der dannede ramme om husets mere specielle og udadvendte funktioner som amtsrådssal, auditorium, kantine, bibliotek og udvalgsværelser. Det store trapperum, der går gennem alle tre etager, og hvor alle husets beboere kan møde hinanden daglig, er et levende vidnesbyrd om, hvordan en begavet arkitekt af den kølige beton i et samspil med mursten, træ, planter, lysets spil i betonfacaderne og refleksen fra ovenlysvinduerne kan skabe mildhed og varme for dem, der færdes i huset." (E. V. side 133)

Ved indvielsen var det indenrigsminister Egon Jensen, der erklærede Amtsgården for indviet, og han sagde bl.a.:

"Jeg ved godt, at jeg har været med til at skabe vanskeligheder for denne amtsgård, men det har været helt uden hævn tanker. Jeg er enig i, at vi ikke skal have reformer, for reformernes skyld, men kun af hensyn til samfundet og den enkelte... Amtsrådene vil eksistere i hvert fald frem til 1982, men så vil jeg heller ikke spå længer!" (citater fra *Roskilde Tidende* den 7. december 1976)

Før Indenrigsministerens erklæring, var der taler af amtsborgmesteren Børge Juel Hansen og amtsdirektøren Ernst Verwohlt.

De to talere berørte begge også usikkerheden om Roskilde Amts fortsatte beståen på grund af de politiske diskussioner om dannelsen af et hovedstadsamt, "... om hvilket de fleste i dette amt vel har det på samme måde som præsten, da han talte om synden: han var nærmest imod!", som E. Verwohlt udtrykte det.

Og det var også E. Verwohlt der i talen omtalte bygningens kvadratmeterpris på følgende måde:

"Jeg skal gerne afstå fra disse beregninger, men i stedet med et smil postulere, at et lige så eksakt tal i denne forbindelse kan være bygningens vægt. I følge teknikernes oplysninger vejer Amtsgården 8.000 tons - loftet i amtsrådssalen vejer alene 125 tons. Beregnet i relation til håndværkerudgifterne på 22,4 mill. kr. har huset altså kostet 2 kroner og 80 øre pr. kg - excl. moms. Det er ca. halvdelen af kiloprisen på sukker!"

Der gik - som forventet i de oprindelige byggeprojekter for Rådsgården og Amtsgården - 10 år før pladsproblemerne i Amtsgården blev så store, at der blev stillet forslag om en tilbygning til Amtsgården. Og Amtet var kommet til penge, idet salget af den tidligere sygehusgrund på Kildebrødegård i Greve, havde givet et merindtægt i forhold til budgettet på 26,5 mill. kr.

Sagen blev behandlet i amtsrådets møde den 12. august 1986, og lige så stor enighed, der i amtsrådet i 1971 var om bygningen af Amtsgården, lige så stor var uenigheden om

opførelsen af en tilbygning til Amtsgården. Der var dog enighed om behovet, men de tre borgerlige partier Venstre, de Konservative og de Radikale stemte imod tidsplanen for byggeprojektet med henvisning til, at amtet i forvejen var i gang med det store sygehusbyggeri i Køge, som belastede udskrivningsprocenten, så man kunne ikke se fornuften i samtidig at belaste amtets udgifter yderligere. Men da de tre partier tilsammen kun havde 11 mandater, kunne flertalsgruppen på 12 mandater bestående af socialdemokrater, SF'ere og den Grønne stemme forslaget hjem.

Amtsgårdens arkitekt Knud Munk fik til opgave at tegne tilbygningen.

"Det blev igen en smuk løsning med samme arkitektoniske stil som det gamle byggeri, og i juni 1989 kunne vi tage en tilbygning på ca. 2000 kvadratmeter til en pris af 17 mill. kr. i brug". (citater fra E. Verwohlt, s. 136)

Chefarkitekt Mogens Suhr Andersen, Roskilde kommune, skrev følgende om Amtsgården:

"For mange har det vel været et vanskeligt tilgængeligt stykke arkitektur, og mange øgenavne er i tidens løb blevet hæftet på bygningen, der i sin arkitektur spiller på de store lukkede volumens balance mod den lette, men stramme hovedfløj. Et ældgammelt arkitektonisk hovedmotiv er her brugt. Det bærende (søjler) og det bårne (dragere), danner her i et nutidigt udtryk rammen om menneskelige aktiviteter. I denne arkitektur, ses en linie til antikkens smukkeste templer, som på Parthenon og i Olympi - det bærende og det bårne - søjler og dragere, her i et moderne formsprog, rammen om moderne mennesker. (citater fra: *Fra amt til by*. Historisk Samfund i Roskilde Amt, 1998).

Amtsgården fik i 1980 tildelt Betonelementprisen, og ved prisoverrækkelsen sagde arkitekt Finn Monies:

"Det kan forekomme paradoksalt, at de kvalitativt gode betonelement-skeletbygninger i realiteten er den arkitekturform, der ligger bygværker fra den græske og romerske antik nærmest. ... Det bygværk vi i dag er samlet i, og hvis arkitekt overdrages Betonelement-Prisen, har netop den klassiske klarhed i sin plan, som gjorde antikkens templer

til eviggyldige og umstelige arkitekturværker. Bygningen har tillige den fornemhed i sine proportioner, som vi i flere tusinde år har kunnet beundre i antikkens bygværker, og Amtsgården har måske slutteligt og væsentligt den poesi i materialer og form, som også forekommer umiddelbar og indlysende, når man befinder sig i Parthenon eller i Poseidomtemplet på Kap Sunion... Når man oplever Amtsgården ved det første, det andet og måske tredje besøg, er det denne poesi, der er efter billedet på nethinden. Husets primære materiale er beton, men ved tanken om, hvordan det har set ud, da det blev blandet, og hvordan det kort efter ser ud, da det bliver taget ud af formen, så er det som om man oplevet sin barndoms eventyr med den slimede og plumpe skruptudse, som ved hjælp af den gode fe's tryllestav omskabes til en smuk prins eller prinsesse... Det er sjældent - alt for sjældent - at beton får mulighed for at udfolde sine bedste egenskaber så evident som her i huset. Og så kan man endda hævde, at al beton er lige god. Det er kun et

Trappehallen i Amtsgården.

spørgsmål om, hvis hænder den havner i." (Betonelement-Foreningen, 1981, side 9-10)

Prismodtageren, arkitekt Knud Munk, kom i sin takketale ind på arbejdet med udformningen af huse, som er mere end byggeteknisk og funktionel opfyldelse af et individuelt eller kollektivt behov. Huse er også form, farve, lys og skygge, der fascinerer og bevæger os umiddelbart.

"Men huse er mere end dette. Huse er også bærere af ideologi og betydning. Ja, jeg mener, at huse i mange tilfælde formulerer væsentlige sider af et samfunds kultur ... en direkte associationsgivende arkitektur. (Betonelement-Foreningen, 1981, side 13-14).